

SUMMARY

of Murshida Nurgaliyeva's thesis research "Pedagogical conditions for the independent work organization in the process of increasing students' intellectual potential" submitted in candidacy for a Doctor of Philosophy (PhD) degree in 6D010300 – Pedagogy and Psychology

Relevance of the research. Documents issued by the state and the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan that students in the process of independent work at the university, taking into account their individual capabilities, innovative technologies in the process of improving the scientific and educational worldview, are the basis of the professional priority of the teaching staff.

Recently, Kazakhstan is developing a new education system, focused on entering the global educational space. This process is accompanied by significant changes in the educational process. Because the educational paradigm has changed, the content of education is being updated, new views, new relationships are emerging. The study of the scientific and pedagogical foundations of the innovative activities of teaching staff in the education and upbringing of the younger generation in accordance with the requirements of society is one of the most important problems.

Since the country gained independence status, in universities the content of practical work has changed significantly. In this regard, educational technologies were comprehensively reviewed, from the 90s to the mid-2000s, the priority was "pedagogical technologies", from the mid-2000s to the present, as an educational system, "innovative technologies" have become the subject of research by the national, CIS countries and foreign scientists.

Today it is necessary to focus on the needs of society and its transformation and become a demiurgeous, mobile person with a creative, conscious position.

The ability of future specialists to obtain knowledge from various sources, systematize the information received, evaluate a specific production situation are among personal qualities. Enhancement of such skills is carried out for the entire period of study by students attending practical classes, completing control tasks and tests, writing term papers and dissertations.

Such activity is directly related to the development of students' self-education skills, therefore, achieving the required level of qualification is largely determined by the role of students' independent work in the educational process, increasing the teaching staff's responsibility for developing students' independent work skills, stimulating their professional growth, and fostering creative activity and initiative .

Currently, universities, teaching staff have the opportunity to work in any form, depending on the variety offered. In this direction, there is content, structure, new ideas based on science and experience, modern pedagogical technologies in various types of education. Therefore, the choice of various educational technologies in accordance with the content of training and the age and psychological characteristics of students is of great importance, to test them in practice. Without mastering the advanced teaching technologies in the field of modern education, it is impossible to be a sought-after, comprehensive specialist. The development of modern innovative

technologies contributes to the prosperity of the intellectual, professional, moral, spiritual, civil and other human qualities of teaching staff, constantly promoting their internal thoughts, self-development and the effective organization of the educational process.

Today, the country is implementing the national program "Intellectual Nation-2020", initiated by the first President of the Republic of Kazakhstan N.A. Nazarbayev. On January 30, 2008, at the Bolashak scholarship forum, a grandiose idea was proposed "in Kazakhstan it is necessary to form an intellectual nationality", and also specified that Kazakhstan is turning into a state with competitive human capital. Thus, the leader of the nation outlined three components of the formation of the intellectual nation in the country: 1) to bring the education system to the path of innovative development, i.e. intellectual education; 2) to make an innovation revolution, that is, to form a park of information innovative technologies; 3) spiritual and moral education of youth, that is, a revival with the preservation of national identity. This idea has not lost its relevance to this day. The development of the educational sphere in these three proposed areas provides the basis for the formation of the personality with which an independent view of students has been formed.

The above problems are devoted to domestic and foreign psychological and pedagogical research. In general, the problem of organizing the educational process at the university was the focus of attention of many scientists.

The conceptual foundations of the theory and practice of vocational education are reflected in a number of scientific works by O.A. Abdullina, A.B. Abibulayeva S.I. Arkhangelsky, A.Zh. Aplashova, E.I. Burdina, V.P. Golovanova, E. Zhumataeva, A.A. Moldazhanova, A.A. Kudysheva, V.V. Kraevsky, N.E. Pfeifer, M.N. Sarybekova, V.A. Slastenin, N.Yu. Fominykh, N.D. Hops, L.A. Shkutina and others.

New conditions for the development of Kazakhstan pose new priorities and challenges to the system of higher professional education. It requires the development of new solutions for the organization and content of the educational process to ensure compliance with international educational standards. The theoretical, scientific, didactic, methodological foundations of specialists' professional training in higher educational institutions and the problems of their professional training formation are described in the works: Sh.A. Abdraman, R.I. Burganova, K.M. Berkimbayeva B.T. Kenzhebekova, B.G. Sarsenbayeva, M. Kurmanova, M.S. Malibekova, G.G. Menlibekova, O.N. Musabekova, Y.A. Nabi, G.K. Nurtayeva, O. Syzdykova, N.T. Taubaeva A.N. Teslenko, etc.

At the same time, the psychological foundations of teachers' professional training at the university, the psychological aspects of the learning process, the problems of subjectivity in the formation of personality were considered in the works of prominent scientists such as L.S. Vygotsky, A.N. Leontyev, R.S. Nemova, S.L. Rubinstein and Russian psychologists Zh. Aymaulytov, S.M. Dzhakupova, K.B. Zharykbaeva, J.I. Namazbaeva, H.T. Shereyazdanova.

Having studied the system of credit education from the point of view of theoretical and scientific-applied areas N. Asanov, A. Atykhanov, G.K. Akhmetova,

S.B. Abdigapparova, S. B. Kulekeyev, S.A. Abdimanapov, S.D. Dadabaev, A.A. Kusainov, V. Chistokhvalov, A. Chuchalin and other researchers identified the basic concepts and rules of this system and made a great contribution to the introduction of credit technology in the practice of higher education. The authors emphasize that this system poses such tasks as the rational use of educational time, the use of new pedagogical technologies in the educational process, improving the quality of training, attach particular importance to the place of independent work in the formation of professional competence of a future specialist.

Student's independent work in the system of credit education makes up two-thirds of the total curriculum. The effective organization of independent work of future specialists contributes to the formation of their professional training. It will become an incentive for training specialists who are able to compete with colleagues in the labor market, make responsible decisions in unforeseen situations, act creatively, and possess knowledge and skills in accordance with international standards. Therefore, the problem of the effective organization of the student's independent work in the system of credit education, in which the presence of uniqueness and consistency is relevant.

Such scientists as A.T. Abdukhirova, N.A. Adelbaev, K.L. Goncharova, S.K. Isaeva, K.B. Smatova, G.K. Nurmukhanbetova, N.K. Ryadina, R.K. Toleubekova, K.A. Tleubergenova, S.R. Khudiev studied the laws of the internal structure-system of innovative technologies, the compliance of the task base with the requirements of standards, the process of analyzing the depth of educational and scientific objects in textbooks.

Researchers who have identified approaches that contribute to the continuous development of the process of promoting the intellectual potential of each student in the educational space: G.M. Khrapchenkov, K.K. Kunantaeva, A.N. Ilyasova and others, the problems of the formation and development of the higher education system, the organization of the educational content process T.S.Sadykov, M.A. Kudaikulov, T.S. Sabyrov, E. Zhumataeva and others, the theory and practice of a holistic pedagogical process N.D. Khmel, A.A. Beisenbaeva, S.T. Kargin, etc., development of the creative potential of teachers E.I. Burdina, B.A. Turgynbaeva, research culture, personality capital Sh.T. Taubaeva, the comprehensive development of personality on the basis of national education K.B. Zharykbaev, S.K. Kaliev, S.A. Uzakbaeva, K.K. Shalgynbaeva and others.

Students' independent work in foreign studies on the problems of education in higher educational institutions is considered as an integral component of higher professional education. So, E. Kimonen, R. Nevalainen believe that students' independent work and active learning are forms of training that can give a modern person the most necessary competencies. Persons living in a radically and rapidly changing society should be capable of independently mastering new knowledge throughout their lives. Independent work is the only way for a student to adapt to new conditions and be ready for change.

In foreign psychological and pedagogical studies (L. Dame, L. Karlsson, D. Little, H. Holek, etc.), the approach to the results of independent work and active learning is as follows: independence in the learning process increases the student's

ability to take responsibility for his educational activity and develops his readiness for a conscious choice in life.

In the analysis of the above researchers' works, we see a series of effective, result-oriented various types of technologies and methodological activities, which are of great importance for the modern educational process.

However, in the stated works in the context of differentiation and individualization, it was noted that the perception of each person is inherent only in natural perceptual perception and the fact that the transfer of the educational form as a task has not been studied properly. In this regard, each student does not have the right to priority in his personal essence to differentiate the content of education, methods, techniques, means.

We were convinced that the development of this problem in pedagogical theory and practice and the need for effective organization of students' independent work to increase their intellectual potential are insufficient, and we also revealed the following **contradictions**:

- the collective thinking of pedagogical technologies is a priority and independent work is theoretically insufficiently studied, providing the intellectual potential of university students;
- insufficient analysis of the structure and purpose of training on credit technology when students perform independent work;
- the pedagogical conditions for orienting the independent work of university students on results have not been fully formed.

All this allows us to formulate a research **problem**, which help to increase the intellectual potential of students with the effective organization of independent work and the definition of pedagogical conditions.

The insufficient elaboration of this problem in pedagogical theory and practice led to the choice of the research topic: "Pedagogical conditions for organizing independent work in the process of increasing students' intellectual potential".

The research objective is the identification and experimentation of a set of pedagogical conditions used in the organization of independent work to increase students' intellectual potential.

The research target is the process of independent work of students in a university.

The scope of the research: organization of independent work in the course of increasing the intellectual potential of students and pedagogical conditions for its implementation.

The research hypothesis: if we theoretically substantiate the essence and content of independent work that provides students' intellectual potential, analyze the purpose and structure of the process of increasing their intellectual potential and create pedagogical conditions for focusing independent work on results, the students' intellectual potential and independent work makes it possible to develop every day, since the student is dominated by the desire to master knowledge through independent work.

In accordance with the objective and hypothesis, the following **research tasks** were identified:

1 Theoretically reveal the essence and content of independent work, providing increased intellectual potential of students in the educational process;

2 To justify the purpose and structure of the process factor of increasing students' intellectual potential;

3 To identify pedagogical conditions for the orientation of students' independent work on the result;

4 To develop a model for organizing independent work in the process of increasing the intellectual potential of students;

5 To identify factors for improving the independent work of students in the modern educational process of higher education;

6 To develop a methodology for improving independent work in the process of increasing the intellectual potential of students and experimentally verify its effectiveness.

The leading idea of the study is that the organization of students' independent work based on new information technologies will allow them to form a socially active, as competitive as possible, competently mature, independent personality.

Theoretical and methodological basis of the study:

- competency-based approach (S.F. Anisimov, V.I. Boydenko, E.V. Bondarevskaya, N.A. Grishanova, V.N. Kunitsina, A.K. Markov and others);

- personality-activity approach (L.S. Vygotsky, P.Ya. Halperin, A.N. Leontyev, S.M. Dzhakupov, Z.B. Madaliev, S.L. Rubinstein and others);

- a systematic approach (I.V. Blauberg, A.A. Bulatbaeva, V.P. Davydov, P.I. Obratsov, V.N. Sadovsky and others);

- the humanistic approach (Ya.A. Komensky, P.F. Kapterev, L.N. Tolstoy, K.D. Ushinsky, etc.);

- modern theories and concepts of higher vocational education (O.A. Abdullina, S.I. Arkhangel'skiy, V.A. Slastenin, etc.);

- the theory of a holistic pedagogical process (Yu.K. Babanskiy, N.D. Khmel, and others);

- the concept of the motivational component formation of the individual's independent work (A.V. Batarshchikov, R.M. Garanina, N.F. Talyzina, etc.);

- theories of cognitive activity and intelligence (M.A. Kholodnaya, D.B. Bogoyavlenskaya and others).

Research methods: theoretical analysis of scientific psychological and pedagogical literature on the research problem; analysis of legislative and regulatory documents on the research problem; modeling; analysis and generalization of pedagogical experience; interrogation methods (conversation, questioning, interviewing); observation; analysis of student activity products; experiment, methods of mathematical statistics for processing experimental data.

Experimental facilities: S. Toraihyrov Pavlodar State University, Pavlodar State Pedagogical University, Innovative Eurasian University, Mogilev State University named after A. Kulshov (Republic of Belarus).

Research stages:

At the first stage (2016-2017), a theoretical analysis of the psychological and pedagogical literature on the research problem of foreign and Kazakhstani authors

was carried out, the scientific-conceptual apparatus of the research was determined, the current state of the research problem was studied, the theoretical model of the organization of independent work in the process of increasing students' intellectual potential was scientifically substantiated and developed, diagnostic tools were prepared.

At the second stage (2017-2018), the content of the experimental work was determined, a model for organizing independent work in the process of increasing the intellectual potential of students during the experimental work was implemented.

At the third stage (2018-2019), the effectiveness of the developed model was checked with the subsequent analysis and generalization of scientific and pedagogical results, mathematical processing, generalization and systematization of the results were carried out, conclusions were drawn from the results of the study, the materials of the dissertation research were drawn up.

Scientific novelty of the research:

- disclosed the essence and content of independent work, providing increased intellectual potential of students in the educational process;
- substantiated the purpose and structure of the process of increasing students' intellectual potential;
- the pedagogical conditions for orienting students' independent work toward results have been identified;
- a model for organizing independent work in the process of increasing the intellectual potential of students was developed;
- the factors of improving students' independent work in the modern educational process of higher education are identified;
- a technique has been developed to improve independent work in the process of increasing the intellectual potential of students and experimentally verified its effectiveness.

The theoretical significance of the research consists in the expansion of scientific ideas about the independent work organization in the process of increasing the intellectual potential of students; in developing a theoretical model for the organization of students' independent work.

The practical significance of the research consists in the development of methods for improving students' independent work; in the selection of diagnostic tools for assessing the level of independent work organization in the process of increasing the intellectual potential of students; in the development of guidelines for the organization of students' independent work; in the development of the electronic textbook "Organization of students' independent work in the "Psychology (leadership)" discipline" (certificate on entering information into the state register of rights to copyrighted objects, No. 2733 dated April 9, 2019).

The considerations submitted for the defense:

- 1 The theoretical foundations of the essence and content of students' independent work, providing increased intellectual potential of a future specialist in the educational process;
- 2 The purpose and structure of the process factor of increasing the students' intellectual potential;

3 Pedagogical conditions for the orientation of students' independent work on the result;

4 Model of organization of independent work in the process of increasing the students' intellectual potential;

5 Factors of improving the independent work of students in the modern educational process of higher education;

6 Results of experimental work confirming the effectiveness of the proposed model.

The validity and reliability of the research results is due to the original methodological and theoretical positions of the author, using a combination of theoretical and empirical research methods that are adequate to the tasks set in the research, internal structure and consistency of the research logic; processing the results obtained experimentally by methods of mathematical statistics; confirmation of the research hypothesis by its results.

Presentation of research results: presented at seven international scientific-theoretical and scientific-practical conferences (Ukraine, 2017; Kazakhstan, 2017-2019; Bulgaria, 2018; Japan, 2018; Belarus, 2018;); in the magazines recommended by the Committee for Monitoring in Education and Science of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan – 5 publications (Bulletin of S. Toraihyrov PSU, «Pedagogical» series (2016, 2017, 2019); Bulletin of Abai KazNPU, «Pedagogy» series 2018); in an international journal with a non-zero impact factor included in the Scopus information base - 1 publication (Venezuela, 2018); guidelines «Organization of independent work of students»; electronic teaching aid «Organization of independent work of students in the discipline Psychology (leadership)»).

Thesis structure and volume: the present dissertation contains the title page, normative references, definitions, notation and abbreviations, introduction, three chapters, conclusion, list of references and applications.

In the introduction, the relevance of the topic is substantiated, the contradiction and the problem of research are highlighted, the objective, target, scope, hypothesis and tasks of scientific research, the theoretical and methodological basis of the study, its methods, main sources, stages and research base are determined, the novelty, theoretical and practical significance of the work are shown, presents the considerations for the defense, presentation of work results.

The first chapter, “Theoretical Foundations of the Organization of Students’ Independent Work in the Process of Increasing Intellectual Potential,” analyzes the historical and pedagogical analysis of the trends in the development of modern higher education in Kazakhstan and world practice, comprehensively considers the theoretical and methodological foundations of the competence-activity theory of students' independent work, reveals the essence of “students’ independent work”, the essence of “intellectual potential” is revealed.

In the second chapter "Improving the pedagogical conditions for increasing students' intellectual potential in the independent work organization", the pedagogical conditions for increasing the intellectual potential of students through independent work in the learning process in solving research problems are defined, a

theoretical model of organizing independent work in the process of increasing students' intellectual potential is formed and scientifically substantiated, criteria, indicators and levels of maturity of any independent work of students.

The third chapter "Experimental work on organizing students' independent work in the process of increasing intellectual potential" presents the results of experimental work: the used diagnostic tools are described, the results of the ascertaining stage of the study are presented, the logic of the forming experiment is disclosed, the results of the final stage of the research are described and analyzed.

In conclusion, the results of the study are summarized, conclusions on the results of experimental work are presented.

The appendices present practical research materials.

Нурғалиева Муршида Елубаевнаның бD010300 – «Педагогика және психология» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін «Студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыру үдерісінде өздік жұмысты ұйымдастырудың педагогикалық шарттары» тақырыбы бойынша ұсынылған диссертациялық жұмысының

АНДАТПАСЫ

Зерттеудің өзектілігі. Жоғары оқу орнында студенттердің ғылыми-біліми дүниетанымын арттыру үдерісінде инновациялық технологиямен олардың жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, өздік жұмыстарын толыққанды орындай алуына қатысты мемлекеттің, ҚР Білім және ғылым министрлігі тарапынан жарық көрген құжаттар біздің, оқытушы-профессорлар құрамының кәсіби басымдығының негізі.

Қазіргі кезде егемен елімізде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне еруге бағыт алуда. Бұл оқу-тәрбие үдерісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болуда. Себебі, білім беру парадигмасы өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болуда. Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде оқытушы-профессорлар құрамының инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі – маңызды мәселелердің бірі.

Еліміз тәуелсіздік мәртебесіне ие болғаннан бері ЖОО-да білім берудің мәні тоталитарлық кеңістіктегі тағылымдар мен тәжірибелік жұмыстардың мазмұны мүлдем өзгерді. Бұл орайда, білімденудің технологиялары жан-жақты қарастырылып, 90-шы жылдардан 2000 жылдардың орта шеніне дейін «педагогикалық технология» басымдықта болып келсе, 2000-шы жылдың ортасынан былай бүгінгі күнге дейін білімденудің «инновациялық технологиялары» жүйе ретінде отандық, ТМД, шетелдік ғалымдардың зерттеу нысанына айналып отыр.

Бүгінгі таңда қоғам сұранымына және оның өзгерістеріне бейімделуі мен жасампаз саналы ұстанымы бар шығармашылық, ұтқыр тұлға болуына жол ашар нысан – өздігінен білім игеру.

Жеке қасиеттерінің ішінде болашақ мамандардың әр түрлі көздерден білім алу, алынған ақпаратты жүйелеу, нақты өндірістік жағдайға баға беру қабілеттері мен біліктерінің кез келген нысаннан зерделей алуы. Мұндай іскерлікті арттыру студенттердің тәжірибелік сабақтарға қатысуы, бақылау тапсырмалары мен тестілерді орындау, курстық және дипломдық жұмыстарды жазу арқылы барлық оқу кезеңінде жүргізіледі.

Мұндай іс-әрекет студенттердің өздік білім алу дағдыларының дамуына тікелей байланысты, сондықтан қажетті біліктілік деңгейіне қол жеткізу көбінесе оқу үрдісінде студенттердің өздік жұмысы рөлінің, оқытушы-профессорлар құрамының білім алушыларда өздік жұмыс істеу дағдысын ұштау және жауапкершілігінің артуымен, олардың кәсіби өсуін ынталандырумен, шығармашылық белсенділік пен бастамашылыққа тәрбиелеумен анықталады.

Қазіргі кездегі ЖОО-ы, педагогикалық ұжымдары ұсынылып отырған көпнұсқалыққа байланысты өздерінің қалауына сәйкес кез келген үлгі бойынша қызмет етуіне мүмкіндік алды. Бұл бағытта білім берудің әр түрлі нұсқадағы мазмұны, құрылымы, ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар, қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар бар. Сондықтан инновациялық технологияларын оқу мазмұны мен студенттердің жас және психологиялық ерекшеліктеріне орай тандап, тәжірибеде сынап қараудың маңызы зор. Қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермейінше, функционалды сауаттылығы талапқа сай, жан-жақты маман болу мүмкін емес. Қазіргі заманғы инновациялық технологияны меңгеру оқытушы-профессорлар құрамының интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген адами келбетінің өркендеуіне игі әсерін тигізеді, өзінің ішкі ой-парасатын ұдайы ілгерілетіп, оқулықтан, білімнен тәрбиелігі бар тұтас нысан.

Бүгінгі таңда елімізде «Интеллектуалды ұлт-2020» ұлттық бағдарламасы жүзеге асырылуда, оның бастамашысы ҚР тұңғыш президенті Н.Ә. Назарбаев 2008 жылы 30 қаңтарда «Болашақ» стипендиаттарының форумында «Қазақстанда интеллектуалды ұлт қалыптастыру қажет» деген асқақ идея ұсынды, сондай-ақ, Қазақстанды бәсекеге қабілетті адамдық капиталы бар мемлекетке айналдыру» деп, нақтылаған болатын. Сөйтіп, Ұлт көшбасшысы еліміздегі интеллектуалды ұлт қалыптасуының үш құрамдас бөліктерін атап көрсетті: 1) білім беру жүйесін инновациялық даму жолына түсіру, яғни интеллектуалдық білім беру; 2) инновациялық төңкеріс жасау, ақпараттық инновациялық технологиялар паркін қалыптастыру; 3) жастарға рухани тәлім-тәрбие беру, ұлттық болмысымызды сақтай отырып жаңғыру. Бұл идея өз өзектілігін осы күнге дейін жоғалтқан жоқ. Білім беру саласының осы ұсынылып отырған үш бағытта дамуы білімалушылардың өздік көзқарасы қалыптасқан тұлға болып қалыптасуына негіз салады.

Жоғарыда айтылған мәселелерге отандық, ТМД елдерінің және шетелдік психологиялық-педагогикалық зерттеулер арналған. Жалпы жоғары оқу орындағы оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастыру мәселесі көптеген ғалымдардың назарында болған.

Кәсіптік білім беру теориясы мен практикасының тұжырымдамалық негіздері О.А. Абдуллина, А.Б. Абибулаева, С.И. Архангельский, А.Ж. Аплашова, Е.И. Бурдина, В.П. Голованов, Е. Жұматаева, А.А. Молдажанова, А.А. Кудышева, В.В. Краевский, Н.Э. Пфейфер, М.Н. Сарыбеков, В.А. Слостенин, Н.Ю. Фоминых, Н.Д. Хмель, Л.А. Шкутина және т.б. зерттеушілердің жұмыстарында көрсетілген.

Қазақстанның дамуындағы жаңа жағдайлар жоғары кәсіптік білім жүйесінің алдына жаңа басымдықтар мен міндеттерді қойып отыр. Ол халықаралық білім беру стандарттарына сай келуді қамтамасыз ету үшін білім беру үдерісін ұйымдастыру мен мазмұнына жаңа шешімдер жасауды талап етеді. Жоғары оқу орындарында мамандарды кәсіби даярлаудың теориялық, ғылыми, дидактикалық, әдістемелік негіздері және олардың кәсіби даярлығын қалыптастыру мәселелері Ш.А. Абдраман, Р.И Бурганова, К.М. Беркімбаев, Б.Т.

Кенжебеков, Б.Г. Сарсенбаева, М. Кұрманов, М.С. Мәлібекова, Г.Ж. Меңлібекова, О.Ү. Мұсабеков, Ы.А. Нәби, Г.К. Нұртаева, О. Сыздықов, Ш.Т. Таубаева, А.Н. Тесленко еңбектерінде зерттелген.

Сонымен бірге, жоғары оқу орнында педагогтардың кәсіби дайындығының психологиялық негіздері, оқыту үрдісінің психологиялық астарлары, тұлғаның қалыптасуындағы субъектілік мәселелерін Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев, Р.С. Немов, С.Л. Рубинштейн және отандық психологтардың еңбектерінде Ж. Аймауытов, С.М. Джакупов, Қ.Б. Жарықбаев, Ж.И. Намазбаева, Х.Т. Шеръязданова қарастырған.

Кредиттік оқыту жүйесін теориялық және ғылыми-қолданбалы бағыт тұрғысынан зерттеген Н. Асанов, А. Атыханов, Г.К. Ахметова, С.Б. Әбдіғаппарова, Ж.А. Күлекеев, С.Ә. Әбдіманапов, Ж.Д. Дадабаев, А.А. Құсаинов, В. Чистохвалов, А. Чучалин және басқа да зерттеушілер бұл жүйенің негізгі ұғымдары мен ережелерін айқындап, кредиттік технологияның жоғары мектеп тәжірибесіне ендірілуіне үлкен үлес қосты. Авторлар бұл жүйенің оқу уақытын ұтымды пайдалану, оқу үдерісінде жаңа педагогикалық технологиялар қолдану, оқыту сапасын арттыру сияқты мәселелерді қойып отырғанын көрсете отырып, болашақ маманның кәсіби біліктілігін қалыптастыруда өздік жұмыстың алатын орны ерекше екендігін дәлелдеген.

Кредиттік оқыту жүйесінде білім алушылардың өздік жұмысы оқу бағдарламасының барлық көлемінің үштен екі бөлігін құрайды. Болашақ мамандардың өздік жұмысының тиімді ұйымдастырылуы, олардың кәсіби даярлығын қалыптастыруға әсер етеді. Ол еңбек нарығында әріптестерімен бәсекелесе алатын, тосын жағдайда жауапты шешім қабылдап, шығармашылық әрекет жасай алатын, білімдері мен біліктіліктері әлемдік стандартқа сай мамандарды даярлауға алғы шарт болады. Сондықтан кредиттік оқыту жүйесінде студенттердің өздік жұмысы тиімді ұйымдастыру мәселесі, онда бірегейлік пен жүйеліліктің болуы көкейкесті болып отыр.

Инновациялық технологиялардың ішкі құрылым-жүйесінің заңдылықтарын, тапсырма топтамаларының стандарт талаптарына сәйкестігін, оқулықтардағы біліми-ғылыми нысаналардың тереңдігін саралау үдерісін жан-жақты зерттеген А.Т. Абдухаирова, Н.А. Адельбаева, К.Л. Гончарова, С.К. Исаева, К.Б. Сматава, Г.К. Нурмұханбетова, Н.К. Рядина, Р.К. Толеубекова, К.А.Тлеубергенова, С.Р. Худиева.

Білім меңгерту кеңістігінде әрбір білім алушы тұлғаның интеллектуалды әлеуетінің алға ілгерілеу үдерісін үздіксіз өркендетуіне көмек берерлік амалдар мен тәсілдердің нұсқалы тұрғыда саралануына және оның қорлануына түрткі жасар тірек көздерін айқындап берген зерттеушілер: Г.М. Храпченков, К.К. Құнантаева, А.Н. Илиясова және т.б., жоғары білім беру жүйесінің қалыптасуы мен дамуы, білім мазмұны үрдісін ұйымдастыру мәселелері Т.С. Садықов, М.Ә. Құдайқұлов, Т.С. Сабыров, Е. Жұматаева және т.б., тұтас педагогикалық үрдістің теориясы мен практикасы Н.Д. Хмель, А.А. Бейсенбаева, С.Т. Каргин және т.б; мұғалімдердің шығармашылық әлеуетін дамыту Е.И. Бурдина, Б.А. Тұрғынбаева, зерттеушілік мәдениет, тұлға капиталы Ш.Т. Таубаева, ұлттық

тәрбие беру негізінде жеке тұлғаның жан-жақты дамуы Қ.Б. Жарықбаев, С.Қ. Қалиев, С.А. Ұзақбаева, Қ.Қ. Шалғынбаева және т.б.

Жоғары оқу орындарында білім беру мәселесіне арналған шетелдік зерттеулерде студенттердің өздік жұмысы жоғары кәсіби білімнің ажырамас компоненті ретінде қарастырылады. Мәселен, Э. Кимонен, Р. Невалайнен студенттердің өздік жұмысы мен белсенді оқуды заманауи адамдарға ең қажетті құзыреттіліктерді бере алатын оқыту формалары деп есептейді. Түбегейлі және жылдам өзгеріп тұратын қоғамда өмір сүретін тұлғалар өмір бойы өздігінен жаңа білім игеруге қабілетті болуы тиіс. Өздік жұмыс – студенттің жаңа жағдайға бейімделіп, өзгеріп тұруға дайын болуының бірден-бір құралы.

Шетелдік психологиялық-педагогикалық зерттеулерде Л. Дэйм, Л. Карлссон, Д. Литлл, Х. Холек өздік жұмыс пен белсенді оқудың беретін нәтижелеріне қатысты көзқарас мынадай: оқыту үдерісіндегі дербестік білімалушының өз оқу іс-әрекетіне жауапкершілікті өз мойнына алу қабілеттілігін арттырады және оның өмірде саналы таңдау жасауға дайындығын қалыптастырып дамытады.

Жоғарыдағы зерттеушілердің еңбектерін талдау барысында біздер технологиялар мен әдістемелік іс-әрекеттердің бірқатар тиімді, нәтижеге бағдарланған сан алуан түрлерінің бүгінгі білім меңгеру үдерісіне де тигізер пайдасы зор.

Дегенмен, аталып отырған еңбектердегі тұжырымдарда саралау мен даралау тұрғысында қарастырсақ, әр индивидтің табиғи өзіне ғана тән перцептивті қабылдауын ескеріп, соған сәйкес білім беру нысаны тапсырма ретінде берілуі жете зерделенбегені байқалды. Салдарынан әрбір студент өзінің тұлғалық болмысындағы басымдыққа білім мазмұнын өркендетудің әдіс-тәсілдерін, жолдарын, амалдарын, құралдарын таңдаулары жайлы қам жасамау әлі де болсын жетімсіз.

Айтылып өткен кемшіліктерді жою, студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыруда өздік жұмысты тиімді ұйымдастыру қажеттілігі мен педагогикалық теория мен практикада осы мәселенің әзірлегені жеткіліксіз екеніне көз жеткізіп, төмендегі **қарама-қайшылықтарды** анықтадық:

- педагогикалық технологияның ұжымдық ойлау әрекеті басымдықта болып, жоғары оқу орындарының студенттердің интеллектуалды әлеуетін қамтамасыз ететін өздік жұмысының теориялық тұрғыда жете қарастырылмауы;

- жоғары оқу орындарының студенттердің өздік жұмысын орындалу барысында кредиттік технология талабымен өткізу мақсаты мен құрылымының сараланбауы;

- жоғары оқу орындарының студенттердің өздік жұмыстарын нәтижеге бағдарлануының педагогикалық шарттары толыққанды құрылмауы.

Мұның барлығы бізге өздік жұмысты ұйымдастыру барысында студенттердің интеллектуалдық әлеуетін арттыруды қамтамасыз етіп, педагогикалық шарттарын анықтауға негіз болатын **зерттеудің проблемасын** тұжырымдауға мүмкіндік береді.

Қарастырып отырған проблеманың өзектілігі, оның теория және практика жүзінде жеткілікті зерттелмеуі және зерттеу проблемасын шешу мақсаты тақырыпты **«Студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыру үдерісінде өздік жұмысты ұйымдастырудың педагогикалық шарттары»** деп алуға негіз болды.

Зерттеудің мақсаты: студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыру үшін өздік жұмысты ұйымдастыруда пайдаланылатын педагогикалық шарттарын анықтау мен оны эксперименттен өткізу.

Зерттеудің объектісі: ЖОО-дағы студенттердің өздік жұмысының үдерісі.

Зерттеудің пәні: студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыру үшін өздік жұмысты ұйымдастыру және оны жүзеге асырудың педагогикалық шарттары.

Зерттеудің болжамы: егер студенттердің интеллектуалды әлеуетін қамтамасыз ететін өздік жұмысының мәні мен мазмұны теориялық тұрғыда негізделсе, олардың интеллектуалды әлеуеті арттыру үдерісінің мақсаты мен құрылымы сараланса және өздік жұмыстарды нәтижеге бағдарлаудың педагогикалық шарттары құрылса, онда студенттердің интеллектуалды әлеуеті артып, өздік жұмысының орындауы күннен күнге өркендеуіне мүмкіндік алады, өйткені студент өздік жұмысы арқылы білім мен ғылым игеруге ынтасы басымдықта келеді.

Зерттеудің қойылған мақсаты мен пәні, жасалынған болжамына сәйкес **зерттеудің міндеттері** анықталды:

1 Студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыруды оқу үдерісінде қамтамасыз ететін өздік жұмысының мәні мен мазмұнын теориялық негіздеу;

2 Студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыру үдерісінің мақсаты мен құрылымын саралау;

3 Студенттердің өздік жұмыстарын нәтижеге бағдарлаудың педагогикалық шарттарын құру;

4 Студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыру үдерісінде өздік жұмысты ұйымдастыру моделін әзірлеу;

5 Жоғары мектептің қазіргі білім беру үдерісінде студенттердің өздік жұмысын өркендету факторларын анықтау;

6 Студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыру үдерісінде өздік жұмысты өркендетудің әдістемесін жасау және оның тиімділігін эксперимент арқылы тексеру.

Зерттеудің жетекші идеясы студенттердің өздік жұмыстарын жаңа ақпараттық технологиялар негізінде ұйымдастыру әлеуметті-белсенді, бәсекелесуге барынша қабілетті, құзыретті түрде кемелденген, дербес тұлғаны қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Зерттеудің теориялық және әдіснамалық негізін құрайтын теориялар:

- құзыреттілік тәсіл (С.Ф. Анисимов, В.И. Байденко, Е.В. Бондаревская, Н.А. Гришанова, В.Н. Куницина, А.К. Маркова және т.б.);

- тұлғалық-іс-әрекеттік тәсіл (Л.С. Выготский, П.Я. Гальперин, А.Н. Леонтьев, С.М. Джакупов, З.Б. Мадалиева, С.Л. Рубинштейн және т.б.);

- жүйелілік тәсіл (И.В. Блауберг, А.А. Булатбаева, В.П. Давыдов, П.И. Образцов, В.Н. Садовский және т.б.);

- гуманистік тәсіл (Я.А. Коменский, П.Ф. Каптерев, Л.Н. Толстой, К.Д. Ушинский және т.б.);

- жоғары кәсіптік білім берудің заманауи теориялары мен тұжырымдамалары (О.А. Абдуллина, С.И. Архангельский, В.А. Слостенин және т.б.);

- тұтас педагогикалық үдеріс теориясы (Ю.К. Бабанский, Н.Д. Хмель және т.б.);

- жеке тұлғаның өздік жұмысының қажетсіну уәжінің компонентін қалыптастыру тұжырымдамасы (А.В. Батаршев, Р.М. Гаранина, Н.Ф. Талызина және т.б.);

- тұлғаның танымдық іс-әрекеттері мен интеллектуалды теориялары М.А. Холодная, Д.Б. Богоявленская және т.б.).

Зерттеу әдістері. Зерттеу мәселесі бойынша ғылыми психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді теориялық талдау; зерттеу мәселесі бойынша заңнамалық және нормативтік құжаттарды оқу және талдау; моделдеу; педагогикалық тәжірибені талдау және қорыту; сауалнама әдістері (әңгімелесу, сауалнама жүргізу, сұхбат жүргізу); бақылау; студенттердің қызмет өнімдерін талдау; эксперимент, эксперименттік мәліметтерді өңдеу бойынша математикалық статистика әдістері.

Зерттеу базасы: С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті, Павлодар мемлекеттік педагогикалық университеті, Инновациялық Еуразия университеті, А. Кулешов атындағы Могилев мемлекеттік университеті (Беларусь Республикасы).

Зерттеудің негізгі кезеңдері:

Бірінші кезеңде (2016-2017 жж.) шетелдік және отандық авторларды зерттеу мәселесі бойынша психологиялық-педагогикалық әдебиетке теориялық талдау жүргізілді, зерттеудің ғылыми-ұғымдық аппараты анықталды, зерттеу проблемасының қазіргі жағдайы зерттелді, студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыру үдерісінде өздік жұмысты ұйымдастырудың теориялық моделі әзірленді және ғылыми негізделген, диагностикалық құралдар дайындалды.

Екінші кезеңде (2017-2018 жж.) тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың мазмұны анықталды, тәжірибелік-эксперименталды жұмыс барысында студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыру үдерісінде өздік жұмысты ұйымдастыру моделі іске асырылды.

Үшінші кезеңде (2018-2019 жж.) әзірленген модельдің тиімділігіне талдау жүргізілді, математикалық өңдеу жасалынды, алынған нәтижелерді жинақтау және жүйелеу жүзеге асырылды, қорытындылар жасалды, зерттеу нәтижесінде алынған материалдар диссертациялық жұмыс түрінде ресімделді.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы:

- студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыруды оқу үдерісінде камтамасыз ететін өздік жұмысының мәні мен мазмұнын теориялық негізделді;
- студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыру үдерісінің мақсаты мен құрылымы сараланды;
- студенттердің өздік жұмыстарын нәтижеге бағдарлаудың педагогикалық шарттары құрылды;
- студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыру үдерісінде өздік жұмысты ұйымдастыру моделі әзірленді;
- жоғары мектептің қазіргі білім беру үдерісінде студенттердің өздік жұмысын өркендету факторлары анықталды;
- студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыру үдерісінде өздік жұмысты өркендетудің әдістемесі жасалынып, оның тиімділігі эксперимент арқылы тексерілді.

Зерттеудің теориялық маңыздылығы студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыру барысында өздік жұмысты ұйымдастыру туралы ғылыми түсініктерді кеңейту, студенттердің өздік жұмысын ұйымдастырудың теориялық моделін жасау болып табылады.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы студенттердің өздік жұмысын өркендету әдістемесін әзірлеу; студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыру барысында өздік жұмысты ұйымдастыру деңгейін бағалау үшін диагностикалық құралдарды таңдау; студенттердің өздік жұмысын ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстарды жасау; «Психология (көшбасшылық) пәні бойынша студенттердің өздік жұмыстарын ұйымдастыру» атты электрондық оқу құралы әзірленіп, С. Торайғыров атындағы ПМУ тәжірибесіне ендіру (Авторлық құқықпен қорғалған объектілерге құқықтардың мемлекеттік тізілімге мәліметтерді енгізу туралы куәлік, 2019 жылғы 9 сәуір № 2733) болып табылады.

Қорғауға ұсынылатын қағидалар:

- 1 Студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыруды оқу үдерісінде камтамасыз ететін өздік жұмысының мәні мен мазмұнының теориялық негіздері;
- 2 Студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыру үдерісінің мақсаты мен құрылымы;
- 3 Студенттердің өздік жұмыстарын нәтижеге бағдарлаудың педагогикалық шарттары;
- 4 Студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыру үдерісінде өздік жұмысты ұйымдастыру моделі;
- 5 Жоғары мектептің қазіргі білім беру үдерісінде студенттердің өздік жұмысын өркендету факторлары;
- 6 Ұсынылған модельдің тиімділігін растайтын тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың нәтижелері.

Зерттеу нәтижелерінің дәлелділігі мен негізділігі автордың бастапқы әдіснамалық және теориялық ұстанымдарымен, зерттеудің теориялық және эмпирикалық әдістерінің жиынтықтарын пайдаланумен, зерттеуде қойылған міндеттерге, ішкі сапалықпен және зерттеу логикасының қарама-қайшы

еместігімен; алынған тәжірибелік-эксперименталды нәтижелердің математикалық статистика әдістерімен өңделуімен; зерттеу болжамын оның нәтижелерімен растаумен байланысты.

Зерттеу нәтижелерін апробациялау және енгізу: халықаралық ғылыми-практикалық конференцияларда (Украина, 2017 ж.; Қазақстан, 2017-2019 жж.; Болгария, 2018 ж.; Япония, 2018 ж.; Беларусь, 2018 ж.) – 7 жарияланым; ҚР Білім және ғылым министрлігінің Білім және Ғылым саласындағы бақылау Комитеті ұсынған журналдарда (С. Торайғыров атындағы «ПМУ хабаршысы», «Педагогикалық» сериясы (2016 ж., 2017 ж., 2019 ж.); Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршы журналының «Педагогика ғылымдары» сериясы 2018 ж.) – 5 жарияланым; нөлдік емес импакт-факторы бар халықаралық журналда ақпараттық базасына (Scopus базасы) тіркелген шетел журналында жарыққа шыққан ғылыми мақала (Венесуэла, 2018) – 1 жарияланым; «Студенттердің өздік жұмысын ұйымдастыру» әдістемелік ұсыныстар; «Психология (көшбасшылық) пәні бойынша студенттердің өздік жұмыстарын ұйымдастыру» электрондық оқу құралы ұсынылған.

Жұмыстың көлемі мен құрылымы: диссертациялық жұмыстың құрымына негізгі бет, нормативтік сілтемелер, анықтамалар, белгілеулер мен қысқартулар, кіріспе, үш бөлім, қорытынды, пайдаланылған әдебиеттер тізімі және қосымшалар кіреді.

Кіріспеде зерттеудің ғылыми аппараты, тақырыптың көкейкестілігі, зерттеу жұмысының мақсаты, пәні, нысаны, болжамы мен міндеттері, әдіснамалық негіздері, жетекші идеясы, зерттеу әдістері мен кезеңдері, зерттеудің ғылыми жаңалығы, теориялық және практикалық маңыздылығы, қорғауға ұсынылатын қағидалары, зерттеу нәтижелерінің дәлелділігі мен негізділігі, зерттеу нәтижелерінің апробациялауы баяндалады.

«Интеллектуалды әлеуетті арттыру үдерісінде студенттердің өздік жұмысын ұйымдастырудың теориялық негіздері» атты бірінші бөлімінде қазіргі жоғары оқу орындарындағы білім берудің Қазақстандағы және әлемдік тәжірибедегі даму беталыстарына тарихи-педагогикалық талдау жасалып, студенттердің өздік жұмыстарындағы күзіреттілік-іс-әрекеттік теориялары жан-жақты қарастырылып, теориялық-әдіснамалық түрде дәлелденді; зерттеудің проблемалық мәселелерін анықтау мақсатында қазіргі ғылыми білімдегі «интеллектуалды әлеуетті арттыру үдерісінде студенттердің өздік жұмысын ұйымдастыру» ұғымдарына берілетін анықтамаға талдау жасалынып, оның педагогикалық мәні нақтыланды.

«Өздік жұмысты ұйымдастыру барысында студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттырудың педагогикалық шарттарын өркендету» атты екінші бөлімінде зерттеу міндеттерін шешуде оқыту үдерісінде өздік жұмыстар арқылы студенттердің интеллектуалды әлеуеттерін арттырудың педагогикалық шарттары анықталып, студенттердің интеллектуалды әлеуетін арттыру үдерісінде өздік жұмысты ұйымдастырудың теориялық моделі құрылып, ғылыми тұрғыда негізделді.

«Интеллектуалды әлеуетті арттыру үдерісінде студенттердің өздік жұмысын ұйымдастыру бойынша тәжірибелік-эксперименталды жұмыс»

атты үшінші бөлімінде тәжірибелік-эксперименталды жұмыстың нәтижелері келтірілген: қолданылған диагностикалық құралдар сипатталған, зерттеудің анықтаушы кезеңінің нәтижелері ұсынылған, қалыптастырушы эксперименттің логикасы ашылды, зерттеудің қорытынды кезеңінің нәтижелері баяндалған және талданды.

Қорытындыда жүргізілген зерттеудің әр бөлімі бойынша теориялық және практикалық нәтижелері қорытылып, тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың көрінісі орын тапты.

Қосымшаларда зерттеудің практикалық материалдары ұсынылды.

АННОТАЦИЯ

диссертационной работы Нургалиевой Муршиды Елубаевны по теме «Педагогические условия организации самостоятельной работы в процессе повышения интеллектуального потенциала студентов» на соискание степени доктора философии (PhD) по специальности 6D010300 – «Педагогика и психология»

Актуальность темы диссертационной работы. Документы, изданные государством и Министерством образования и науки РК свидетельствуют, о том, что процесс подготовки высококвалифицированных специалистов в высшем учебном заведении обеспечивает раскрытие индивидуальных возможностей личности, формирование её научного мировоззрения, если он имеет практическую направленность и в нем применяются инновационные технологии организации самостоятельной работы обучающихся.

В настоящее время в Казахстане идет становление новой системы образования, ориентированной на вхождение в мировое образовательное пространство. Этот процесс сопровождается существенными изменениями в учебно-воспитательном процессе, потому что изменяется образовательная парадигма, обновляется содержание образования, появляются новые подходы к моделированию учебно-воспитательного процесса. Изучение научно-педагогических основ инновационной деятельности профессорско-преподавательского состава в образовании и воспитании подрастающего поколения в соответствии с требованиями общества – одна из важнейших проблем образования.

С момента обретения страной статуса независимости в вузах существенно изменилось содержание практических работ, исследование которых осуществлялось технологически: с 90-х годов XX века до середины 2000-х в приоритете были «педагогические технологии», с середины 2000-х годов по настоящее время – «инновационные технологии», которые являются объектом исследований педагогов РК, стран СНГ и зарубежных ученых. На сегодняшний день необходимо ориентироваться на потребности общества в формировании творческой, мобильной личности с созидательной сознательной позицией. Среди личностных качеств – умение будущих специалистов получать знания из различных источников, систематизировать полученную информацию, оценивать конкретную производственную ситуацию. Повышение таких умений проводится в течение всего периода обучения путём выполнения студентами практических, контрольных заданий и тестов, написания курсовых и дипломных работ. Такая деятельность напрямую связана с развитием навыков самообразования студентов, поэтому достижение необходимого уровня квалификации во многом определяется ролью самостоятельной работы студентов в учебном процессе, повышением ответственности за формирование у обучающихся навыков самостоятельной работы, стимулированием профессионального роста, воспитанием творческой активности и инициативы обучающихся.

В настоящее время педагогические коллективы вузов имеют возможность работать по любой форме обучения. В этом направлении есть содержание, структура, новые идеи, основанные на достижениях науки и передовом опыте, а также применении современных педагогических технологий на разных уровнях образования. Поэтому большое значение имеет выбор образовательных технологий в соответствии с содержанием обучения, с учетом возрастных и психологических особенностей развития студентов, которые апробируются на практике. Без овладения передовыми технологиями обучения в сфере современного образования невозможно быть востребованным, всесторонним специалистом. Освоение современных инновационных технологий способствует формированию интеллектуальных, профессиональных, нравственных, гражданских качеств личности преподавателя, которые постоянно продвигает свои внутренние мысли, саморазвитие и эффективную организацию учебно-воспитательного процесса.

В настоящее время в стране реализуется национальная программа «Интеллектуальная нация-2020», инициатором которой является первый Президент РК Н.А. Назарбаев. 30 января 2008 года на форуме стипендиатов «Болашак» была предложена грандиозная идея «в Казахстане необходимо сформировать интеллектуальную нацию», президент считает, что Казахстан превращается в государство с конкурентоспособным человеческим капиталом. Кроме того, Лидер нации обозначает три составляющих формирования интеллектуальной нации в стране: во-первых, вывести систему образования на путь инновационного развития, т.е. интеллектуального образования; во-вторых, сделать инновационный переворот, т.е. сформировать парк информационных инновационных технологий; в-третьих, осуществить духовно-нравственное воспитание молодежи, т.е. возрождение нации с сохранением национальной самобытности. Эта идея актуальна: развитие образовательной сферы в этих трех предлагаемых направлениях дает основу для становления личности, у которой формируется самостоятельный взгляд на будущее.

Вышеперечисленным проблемам посвящены отечественные и зарубежные психолого-педагогические исследования. Проблема организации учебно-воспитательного процесса в вузе – в центре внимания многих ученых.

Концептуальные основы теории и практики профессионального образования нашли отражение в ряде научных работ О.А. Абдуллиной, А.Б. Абибулаевой, С.И. Архангельского, А.Ж. Аплашовой, Е.И. Бурдиной, В.П. Голованова, Е. Жуматаевой, А.А. Молдажановой, А.А. Кудышевой, В.В. Краевского, Н.Э. Пфейфер, М.Н. Сарыбекова, В.А. Слостенина, Н.Ю. Фоминых, Н.Д. Хмель, Л.А. Шкутиной и др.

Новые условия развития Казахстана ставят перед системой высшего профессионального образования новые приоритеты и задачи. Они требуют разработки новых решений по организации и содержанию образовательного процесса для обеспечения соответствия Международным образовательным стандартам. Теоретические, научные, дидактические, методические основы профессиональной подготовки специалистов в высших учебных заведениях и проблемы формирования их профессиональной подготовки изложены в трудах

Ш.А. Абдраман, Р.И. Бургановой, К.М. Беркимбаевой, Б.Т. Кенжебекова, Б.Г. Сарсенбаева, М. Курманова, М.С. Малибековой, Г. Г. Менлибековой, О.Н. Мусабекова, Ы.А. Наби, Г.К. Нуртаевой, О. Сыздыкова, Н.Т. Таубаевой, А.Н. Тесленко и др.

Вместе с тем, психологические основы профессиональной подготовки педагогов в вузе, психологические аспекты процесса обучения, проблемы субъектности личности рассматривались в трудах таких учёных, как Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев, Р.С. Немов, С.Л. Рубинштейн, в исследованиях отечественных психологов Ж. Аймауытова, С.М. Джакупова, К.Б. Жарыкбаева, Ж.И. Намазбаевой, Х.Т. Шеръяздановой и др.

Изучив систему кредитного обучения с точки зрения теоретического и научно-прикладного направления, Н. Асанов, А. Атыханов, Г.К. Ахметова, С. Б. Абдигапарова, С.Б. Кулекеев, С.А. Абдиманатов, С.Д. Дадабаев, А.А. Кусаинов, В. Чистохвалов, А. Чучалин определили основные понятия и правила этой системы, внесли большой вклад во внедрение кредитной технологии в практику высшей школы. Авторы подчеркивают, что эта система ставит такие задачи, как рациональное использование учебного времени, применение новых педагогических технологий в учебном процессе, повышение качества обучения. Они придают особое значение месту самостоятельной работы в формировании профессиональной компетентности будущего специалиста.

Самостоятельная работа обучающихся в системе кредитного обучения составляет две трети от объема образовательной программы специальности. Эффективная организация самостоятельной работы будущих специалистов способствует формированию их профессиональной подготовки. Она станет стимулом для подготовки специалистов, способных конкурировать с коллегами на рынке труда, принимать ответственные решения в непредвиденных ситуациях, творчески действовать, обладать знаниями и навыками в соответствии с квалификационной характеристикой специальности. Поэтому организации самостоятельной работы студентов в кредитной технологии обучения должна быть системной, чтобы обеспечить эффективность процесса обучения.

Такие учёные, как А.Т. Абдухаирова, Н.А. Адельбаева, К.Л. Гончарова, С.К. Исаева, К.Б. Сматова, Г.К. Нурмуханбетова, Н.К. Рядина, Р.К. Толеубекова, К.А.Тлеубергенова, С.Р. Худиева изучали закономерности системы инновационных технологий, а также соответствие базы заданий требованиям стандартов. Ими осуществлен процесс анализа глубины образовательно-научных объектов в учебниках.

Исследователи Г.М. Храпченков, К.К. Кунантаева, А.Н. Ильясова определяют подходы, способствующие непрерывному развитию процесса продвижения интеллектуального потенциала каждого обучающегося в образовательном пространстве. Проблемы формирования системы высшего образования, организации процесса содержания образования изучают Т.С. Садыков, М.А. Кудайкулов, Т.С. Сабыров, Е. Жуматаева и др. Теория и практика целостного педагогического процесса излагается в трудах Н.Д. Хмель, А.А. Бейсенбаевой, С.Т. Каргина и др. Развитию творческого потенциала

учителей обращаются Е.И. Бурдина, Б.А. Тургынбаева. Исследовательская культура, капитал личности рассматривается Ш.Т. Таубаевой. Всестороннее развитие личности на основе национального воспитания исследуют К.Б. Жарыкбаев, С.К. Калиев, С.А. Узакбаева, К.К. Шалгынбаева и др.

В зарубежных исследованиях, посвящённых проблемам образования в высших учебных заведениях, самостоятельная работа студентов рассматривается как неотъемлемый компонент высшего профессионального образования. Так, Э. Кимонен, Р. Невалайнен считают, что самостоятельная работа студентов и активное обучение являются формами обучения, способными дать современному человеку самые необходимые компетенции. Лица, живущие в радикально и быстро меняющемся обществе, должны быть способны к самостоятельному освоению новых знаний на протяжении всей жизни. Самостоятельная работа – это единственный способ для студента адаптироваться к новым условиям и быть готовым к изменениям. В исследованиях Л. Дэйма, Л. Карлссона, Д. Литлла, Х. Холека подход к результатам самостоятельной работы и активному обучению выглядит следующим образом: самостоятельность в процессе обучения повышает способность обучающегося взять на себя ответственность за свою учебную деятельность и развивает его готовность к осознанному выбору в жизни.

В ходе анализа трудов вышеназванных исследователей, мы видим ряд эффективных технологий обучения методик, которые имеют большое значение для современного образовательного процесса.

Однако в изложенных трудах в контексте дифференциации и индивидуализации было отмечено, что восприятие каждого человека присуще только естественному перцептивному восприятию, а передача образовательной формы как задачи изучена недостаточно. В связи с этим каждый студент имеет права на приоритет дифференцировать содержание образования, способы, приемы, средства с учётом своего развития.

Мы убедились в том, что недостаточно разработана проблема организации самостоятельной работы студентов в педагогической теории и практике, особенности в области эффективной организации самостоятельной работы студентов с целью повышения их интеллектуального потенциала, что позволило выявить следующие **противоречия**:

- коллективное мышление педагогических технологий является приоритетом и теоретически недостаточно изучена самостоятельная работа, обеспечивающая интеллектуальный потенциал студентов вуза;
- недостаточный анализ структуры и цели проведения обучения по кредитной технологии при выполнении студентами самостоятельной работы;
- не в полной мере сформированы педагогические условия ориентирования самостоятельной работы студентов вуза.

Все это позволяет нам сформулировать **проблему** исследования, решение которой будет способствовать повышению интеллектуального потенциала студентов при эффективной организации самостоятельной работы и определению педагогических условий.

Недостаточная разработанность этой проблемы в педагогической теории и практике обусловили **выбор темы** исследования: «Педагогические условия организации самостоятельной работы в процессе повышения интеллектуального потенциала студентов».

Цель исследования: выявление и экспериментирование комплекса педагогических условий, используемых в организации самостоятельной работы для повышения интеллектуального потенциала студентов.

Объект исследования: процесс самостоятельной работы студентов в вузе.

Предмет исследования: организация самостоятельной работы в ходе повышения интеллектуального потенциала студентов и педагогические условия ее реализации.

Гипотеза исследования: если теоретически обосновать содержание самостоятельной работы, обеспечивающей интеллектуальный потенциал студентов, проанализировать цель и структуру процесса повышения их интеллектуального потенциала и создать педагогические условия ориентации самостоятельной работы на результат, то интеллектуальный потенциал студентов будет повышаться постоянно, так как у студентов имеется стремление к освоению знаний в процессе самостоятельной работы.

В соответствии с целью, предметом и гипотезой были определены следующие **задачи исследования:**

1 Теоретически раскрыть содержание самостоятельной работы, обеспечивающее повышение интеллектуального потенциала студентов в учебном процессе;

2 Обосновать цель и структуру фактора процесса повышения интеллектуального потенциала студентов;

3 Выявить педагогические условия ориентации самостоятельной работы студентов на результат;

4 Разработать модель организации самостоятельной работы в процессе повышения интеллектуального потенциала студентов;

5 Определить факторы совершенствования самостоятельной работы студентов в современном образовательном процессе высшей школы;

6 Разработать методику совершенствования самостоятельной работы в процессе повышения интеллектуального потенциала студентов и экспериментально проверить ее эффективность.

Ведущая идея исследования заключается в том, что организация самостоятельной работы студентов на основе новых информационных технологий позволит сформировать социально-активную, максимально конкурентоспособную, компетентно зрелую, самостоятельную личность.

Теоретико-методологической основой исследования являются:

- компетентностный подход (С.Ф. Анисимов, В.И. Байденко, Е.В. Бондаревская, Н.А. Гришанова, В.Н. Куницина, А.К. Маркова и др.);

- личностно-деятельностный подход (Л.С. Выготский, П.Я. Гальперин, А.Н. Леонтьев, С.М. Джакупов, З.Б. Мадалиева, С.Л. Рубинштейн и др.);

- системный подход (И.В. Блауберг, А.А. Булатбаева, В.П. Давыдов, П.И. Образцов, В. Н. Садовский и др.);
- гуманистический подход (Я.А. Коменский, П.Ф. Каптерев, Л.Н. Толстой, К.Д. Ушинский и др.);
- современные теории и концепции высшего профессионального образования (О.А. Абдуллина, С.И. Архангельский, В.А. Слостенин и др.);
- теория целостного педагогического процесса (Ю.К. Бабанский, Н.Д. Хмель и др.);
- концепции формирования мотивационного компонента самостоятельной работы личности (А.В. Батаршев, Р.М. Гаранина, Н.Ф. Талызина и др.);
- теории познавательной деятельности и интеллекта (М.А. Холодная, Д.Б. Богоявленская и др.).

Методы исследования: теоретический анализ научной психолого-педагогической литературы по проблеме исследования; анализ законодательных и нормативных документов по проблеме исследования; моделирование; анализ и обобщение педагогического опыта; опросные методы (беседа, анкетирование, интервьюирование); наблюдение; анализ продуктов деятельности студентов; эксперимент, методы математической статистики по обработке экспериментальных данных.

База исследования: Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, Павлодарский государственный педагогический университет, Инновационный Евразийский университет, Могилевский государственный университет имени А.Кулешова (Республика Беларусь).

Этапы исследования:

На первом этапе (2016-2017 г.г.) осуществлялся теоретический анализ психолого-педагогической литературы по проблеме исследования зарубежных и казахстанских авторов, определялся научно-понятийный аппарат исследования, изучалось современное состояние проблемы исследования, научно обосновывалась и разрабатывалась теоретическая модель организации самостоятельной работы в процессе повышения интеллектуального потенциала студентов, подготовлен диагностический инструментарий.

На втором этапе (2017-2018 г.г.) определялось содержание опытно-экспериментальной работы, реализовывалась модель организации самостоятельной работы в процессе повышения интеллектуального потенциала студентов в ходе опытно-экспериментальной работы.

На третьем этапе (2018-2019 г.г.) проверялась эффективность разработанной модели с последующим анализом и обобщением научно-педагогических результатов, осуществлялась математическая обработка, обобщение и систематизация полученных результатов, формулировались выводы по результатам исследования, оформлялись материалы диссертационного исследования.

Научная новизна исследования:

- раскрыто содержание самостоятельной работы, обеспечивающее повышение интеллектуального потенциала студентов в учебном процессе;

- обоснованы цель и структура процесса повышения интеллектуального потенциала студентов;
- выявлены педагогические условия ориентации самостоятельной работы студентов на результат;
- разработана модель организации самостоятельной работы в процессе повышения интеллектуального потенциала студентов;
- определены факторы совершенствования самостоятельной работы студентов в современном образовательном процессе высшей школы;
- разработана методика совершенствования самостоятельной работы в ходе повышения интеллектуального потенциала студентов и экспериментально проверена ее эффективности.

Теоретическая значимость исследования заключается в расширении научных представлений об организации самостоятельной работы в ходе повышения интеллектуального потенциала студентов, в разработке теоретической модели организации самостоятельной работы студентов.

Практическая значимость исследования заключается в разработке методики совершенствования самостоятельной работы студентов; в подборе диагностического инструментария для оценки уровня организации самостоятельной работы в ходе повышения интеллектуального потенциала студентов; в разработке методических рекомендаций по организации самостоятельной работы студентов; в разработке электронного учебного пособия «Организация самостоятельной работы студентов по дисциплине «Психология (көшбасшылық)» (свидетельство о внесении сведений в государственный реестр прав на объекты, защищенные авторским правом, № 2733 от 9 апреля 2019 года).

Положения, выносимые на защиту:

- 1 Теоретические основы содержания самостоятельной работы студентов, обеспечивающее повышение интеллектуального потенциала будущего специалиста в учебном процессе;
- 2 Цель и структуру фактора процесса повышения интеллектуального потенциала студентов;
- 3 Педагогические условия ориентации самостоятельной работы студентов на результат;
- 4 Модель организации самостоятельной работы в процессе повышения интеллектуального потенциала студентов;
- 5 Факторы совершенствования самостоятельной работы студентов в современном образовательном процессе высшей школы;
- 6 Результаты опытно-экспериментальной работы, подтверждающие эффективность предложенной модели.

Обоснованность и достоверность результатов исследования обусловлена исходными методологическими и теоретическими позициями автора, использованием совокупности теоретических и эмпирических методов исследования, адекватных поставленным в исследовании задачам, внутренней стройностью и непротиворечивостью логики исследования; обработкой полученных опытно-экспериментальным путем результатов методами

математической статистики; подтверждением гипотезы исследования его результатами.

Апробация и внедрение результатов исследования: представлены на семи международных научно-теоретических и научно-практических конференциях (Украина, 2017 г.; Казахстан, 2017-2019 г.г.; Болгария, 2018г.; Япония, 2018 г.; Беларусь, 2018 г.); в журналах, рекомендованных Комитетом по контролю в сфере образования и науки Министерства образования и науки Республики Казахстан – 5 публикаций (Вестник ПГУ имени С. Торайгырова, серия «Педагогическая» (2016 г., 2017 г., 2019 г.); Вестник КазНПУ имени Абая, серия «Педагогика» 2018 г.); в международном журнале с ненулевым импакт-фактором, входящем в информационную базу «Scopus» – 1 публикация (Венесуэла, 2018 г.); методические рекомендации «Организация самостоятельной работы студентов»; электронное методическое пособие «Организация самостоятельной работы студентов по дисциплине Психология (лидерство)».

Структура и объем диссертации: настоящая диссертационная работа содержит титульный лист, нормативные ссылки, определения, обозначения и сокращения, введение, три главы, заключение, список использованных источников и приложения.

Во введении обосновывается актуальность темы, выделяются противоречия и проблема исследования, определяются цель, объект, предмет, гипотеза и задачи научного поиска, раскрывается теоретико-методологическая основа исследования, его методы, основные источники, этапы и база исследования, показывается новизна, теоретическая и практическая значимость работы, представляется положения, выносимые на защиту, описывается апробация и внедрение результатов исследования.

В первой главе «Теоретические основы организации самостоятельной работы студентов в процессе повышения интеллектуального потенциала» выполнен историко-педагогический анализ тенденций развития современного высшего образования в Казахстане и мировой практике, всесторонне рассмотрены теоретико-методологические основы компетентностно-деятельностной теории самостоятельной работы студентов, раскрыта сущность понятий «самостоятельная работа студентов», «интеллектуальный потенциал».

Во второй главе «Совершенствование педагогических условий повышения интеллектуального потенциала студентов при организации самостоятельной работы» определены педагогические условия повышения интеллектуального потенциала студентов через самостоятельную работу в процессе обучения в решении исследовательских задач, сформирована и научно обоснована теоретическая модель организации самостоятельной работы в процессе повышения интеллектуального потенциала студентов, установлены критерии, индикаторы и уровни сформированности умений самостоятельной работы студентов.

В третьей главе «Опытно-экспериментальная работа по организации самостоятельной работы студентов в процессе повышения

интеллектуального потенциала» описан использованный диагностический инструментарий; представлены результаты констатирующего этапа исследования; раскрыта логика формирующего эксперимента; изложены и проанализированы результаты итогового этапа исследования, приведены результаты опытно-экспериментальной работы.

В заключении обобщены результаты исследования, изложены выводы по итогам научно-практического исследования по теме диссертационной работы.

В приложении представлены практические материалы исследования.